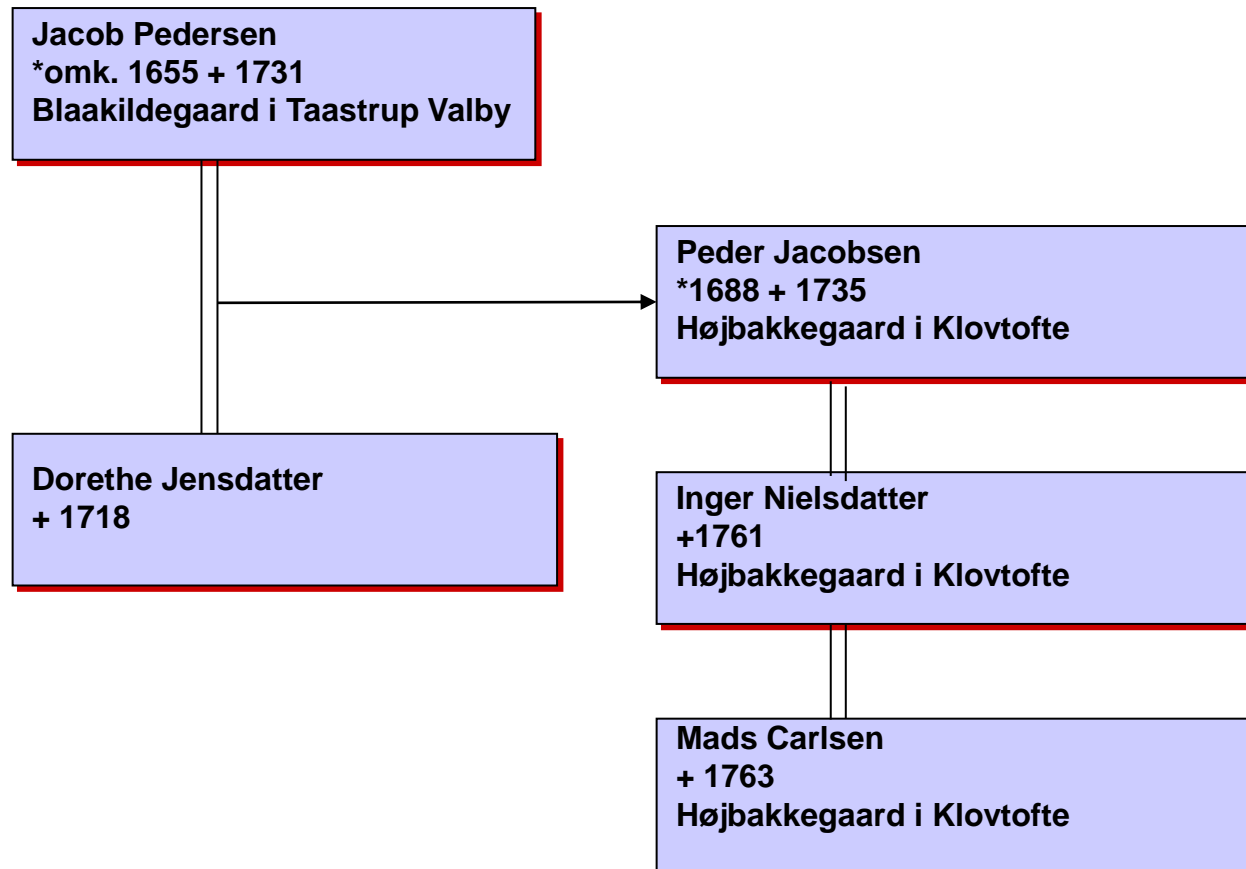

Tyveri hos Mads Carlsen, Højbakkegaard i Klovtofte*

Erik Johnson

Min fars familie i Taastrup

*Benny Kastrup Hansen, Historien om Højbakkegaard, Årsskrift, Byhistorisk Samling og Arkiv i Høje Taastrup Kommune, s. 50, 2000.

Højbakkegaard i Kløvtofte

- I 1758 verserede der ved Københavns Rytterdistrikts Birketing en større retssag om et tyveri fra Mads Carlsens tjenestedreng Bent Madsen.
- Justitsprotokoller og lignende mangler i den periode; men gården hørte under Vartov, og i deres arkiver er der udskrifter af denne og mange andre sager

1758
Jens Gyrsting, Kongelig
Birckedommer til Kiøbenhavns Rytter Districts Bircketing, og Conrad Heglund, Birckeskriver til fornefnte Bircketing begge udi Ballerup, Giør Vitterligt at Aar 1758 Mandagen den 25de Septembr paa ermelte Bircketing mødte for Retten Høyædle og Velbyrdige Hr Justitzraad og Forstander Hendrup ved Fuldmægtig Seig Christen Kiær og producerede een Skrifftl Stefning af 9de Septembr 1758 imod Arrestant Anders Nielsen som begangen Tyverie hos Mads Carlsen i Kløvtofte med videre efter Stefningens Formelding som med Forkyndelsens Paategning lyder saaledes:-

Jens Gyrsting Kongelig Mayestæts Bircke
Dommer til Kiøbenhavns Rytter Districts Bircke
Ting og Conrad Heglund Bircke Skriver til fornefnte
Bircke Ting begge udi Ballerup, Giør Vitterligt at Aar
1758 Mandagen den 25de Septembr paa ermelte
Bircke Ting mødte for Retten Høyædle og
Velbyrdige Hr Justitzraad og Forstander Hendrup
ved Fuldmægtig Seig Christen Kiær og
producerede een Skrifftl Stefning af 9de Septembr
1758 imod Arrestant Anders Nielsen for begangen
Tyverie hos Mads Carlsen i Kløvtofte med videre
efter Stefningens Formelding som med
Forkyndelsens Paategning lyder saaledes:-

Klovtofte med Højbakkegaard før udskiftningen

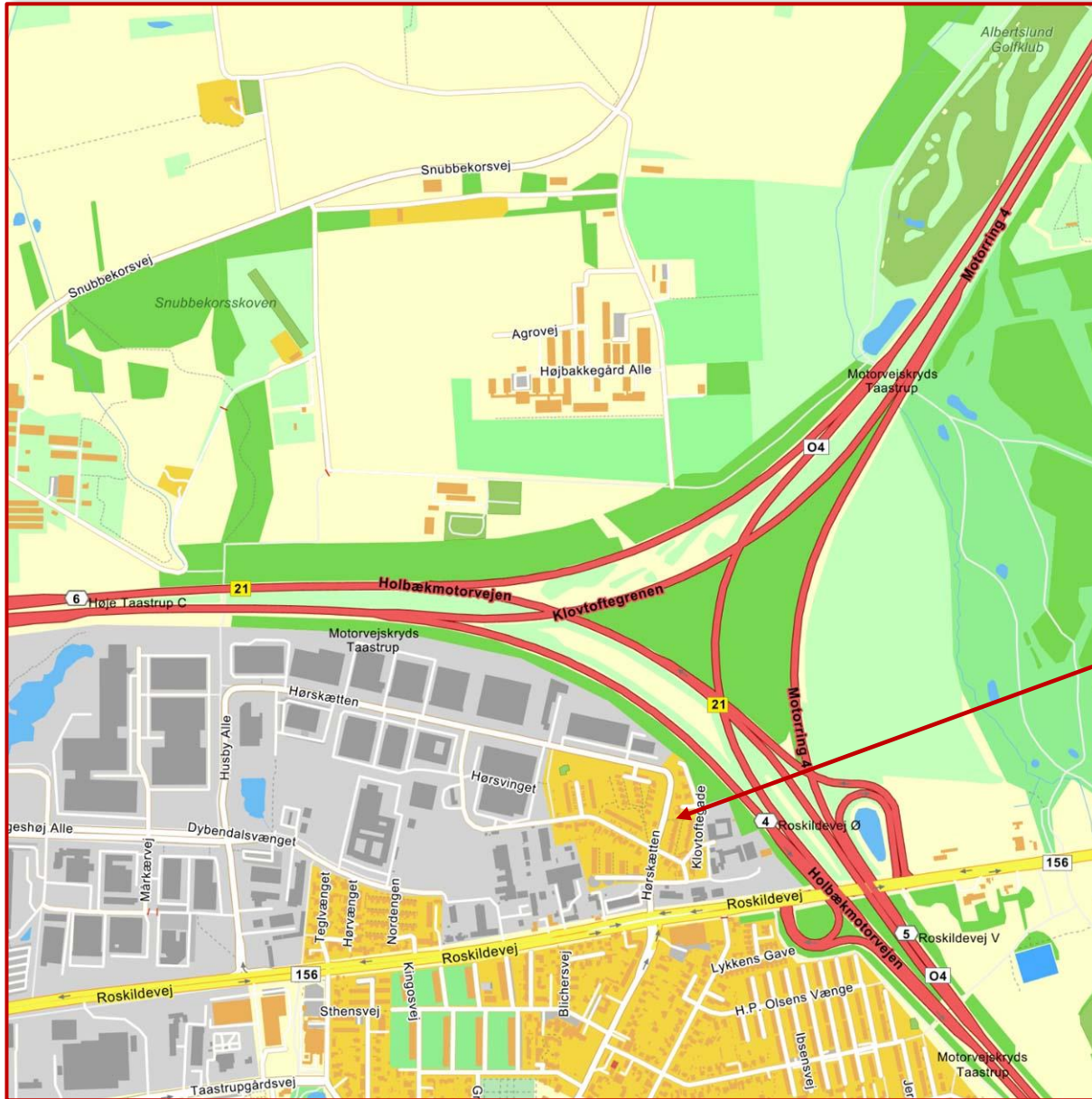

Kløvtofte ved den nye Roskilde Landevej. Videnskabernes Selskabs kort 1771.

Kløvtofte landsby før udskiftningen. Peders gård har nr. 1 og ligger øverst til venstre. Gårdene med nr. 1 og 2 er tegnet med en anden farve end de øvrige, fordi de hørte til Vartov. Original 1 kort fra 1807. Geodatastyrelsen.

Højbakkegaard i dag

Før udskiftningen lå Højbakkegaard på den grund, hvor rækkehusbebyggelsen afgrænset af Hørskæften og Kløvtoftegade ligger i dag. Google Maps (2015).

I dag er Højbakkegaard flyttet ud og ligger nord for Kløvtofte og motorvejsudfletningen. Det er en forsøgsgaard under Landbohøjskolen ved Københavns Universitet.

Forhistorien om Anders Nielsen og tyveriet fra Mads Carlsens tjenestedreng Bent Madsen

- **Den 22. juli 1758 kom Anders Nielsen til Mads Carlsens gård i Klovtofte, hvor han arbejdede som høstmedhjælper indtil den 3. september.**
- **Natten mellem den 5. og 6. september kom han tilbage til Højbakkegaard, hvor han fik sneget sig ind på gården uden at blive opdaget.**
- **Fra kammeret, hvor Bent Madsen sov sammen med tre andre tjenestefolk, fik han fat i nøglen til Bent Madsens kiste, hvorfra han stjal alt hans stadstøj:**
- **En vadmels brystdug, et par skind bukser, en hat, et par hosebånd, et par hvide uldne strømper, et lommeværkløse, en salmebog, en ny rød trøje, en handske og en grå vadmels kjortel, og desuden tog han et par sko med spænder, som stod i samme kammer og tilhørte karlen Morten Hansen.**
- **Han tog samme nat videre til Vasby, hvor han dog blev pågrebet som en mistænkelig person - han kunne ikke passe det tøj, som han havde stjålet fra Bent Madsen.**

Anders Nielsen i Frederiksholms fangetårn – eller Blåtårn

Der blev sendt bud efter Mads Carlsen, og efter at han havde identificeret Anders Nielsen, blev han anholdt og sat i Frederiksholms fangetårn i København.

Frederiksholms Fangetårn lå ved Langebro, hvor det blev bygget i 1725 som erstatning for det gamle Blåtårn på Christiansborg. Det var her, Anders Nielsen blev indsat efter hans tyveri fra Mads Carlsens dreng. Tegningen, der er fra Bymuseet i København, er lavet af P. Klæstrup. Det viser en fange, der under militær bevogtning, føres til arresten. Det er Langebro i baggrunden.

Geddes kort – 1761. Københavns Stadsarkiv

Mere om Frederiksholms fangetårn

En bondeaffære

– en fortælling om dagligdag og død i 1700-tallet

Jens Allerslev

STENLØSE LOKALARKIVS FORLAG

Også udlændinge fandt forholdene rædselsfulde, chokerende rædselsfulde. Den venezuelanske frihedshelt Sebastian Francisco de Miranda rejste Europa tyndt for at skaffe støtte til den sydamerikanske frihedskamp. Han besøgte også København i 1787-88, hvor han færdedes i samfundets allerhøjeste kredse. Han udtrykte den største afsky for forholdene i Blåtårn med bl.a. beskrivelse af en celle, hvor der var anbragt en svensker. Cellen var blot ca. 3x3 m og med så lavt til loftet, at man ikke kunne stå oprejst. Der trængte vand ind, så der måtte øses 2 gange om dagen. Der blev kun gjort rent 5-6 gange om året og det eneste møbel var en kasse uden hverken halm eller tæpper, som den indsatte kunne sove i, cellen kunne ikke opvarmes. Særlig rystet og berørt blev han dog over at få forevist en celle, hvor der sad en 18 årig pige, som var dømt til halshugning for at have ombragt sit barn. I cellen sad også 12 andre kvinder. Miranda fik hos kronprinsen, den senere Frederik VI, derfor udvirket at pigen benådedes til fængsel.

Anders Nielsens liv og levned

Ungdomsårene – Eva læser op

Anders Nielsen er født i 1716 i Nørre Onsild Sogn i Jylland, hvor hans Fader var husmand under Godset Overgård. I starten af 1740'erne stak han af herfra. Skal man tro ham, kom han til Bergen, stod til søs, var i Holland og andre steder, og kom så i 1744 til København, hvor han blev engageret ved Det Sjællandske Gevorbne Regiment, ved Hr. Kaptajn Ballings Kompagni, som da lå i byen. Han deserterede året efter, og kom med et Skib ude på Reden, men på grund af modvind, måtte dette returnere, hvilket resulterede i at han blev pågrebet.

Straffen var otte gange spidsrodsløben!

Efter 6 - 7 års tjeneste, stak han af igen, men blev atter pågrebet i Udsholte, sydvest for Gilleleje. Straffen blev denne gang tre dages løben spidsrod, hver dag 8 gange, og derefter blev han dømt og indsat i Citadellet, at arbejde i jern sin livstid.

Anders Nielsens liv og levned - spidsrod

Spidsrod er en [militær](#) pryglestraf. [Delinkventen](#) går med bar overkrop og bundet på hænderne trukket af to soldater mellem to rækker menige [soldater](#), der pryglor ham med hasselkæppe. Bag hver række soldater står officerer, der pryglor de soldater, der ikke pryglor delinkventen.

Spidsrod var nævnt i den [militære straffelov](#) indtil [1846](#). Straffen blev idømt for forskellige diciplinære forseelser som udeblivelse fra tjeneste eller desertering.

Anders Nielsens liv og levned - Citadellet

Efter hans rømninger fra militæret blev Anders Nielsen dømt til livsvarigt fængsel, og han blev indsat i Citadellet i København – eller Kastellet som det hedder i dag. Fængslet var indrettet i en lille bygning, der var bygget op ad kirken med huller fra fængselscellerne til kirkerummet, så fangerne kunne følge med i [gudstjenesterne](#) uden at blive set inde fra kirken. Fængslet blev bygget som to to-etagers bygninger med en lavere en-etages mellembygning som vist på tegningen fra 1858. Det egentlige statsfængsel var den sydlige fløj (til venstre på billedet, der også husede arrestforvarerens bolig, mens den nordlige fløj husede de såkaldte "slaver", straffefanger der blev anvendt til alt det uhumske og farlige arbejde, som andre ikke ville udføre. Slave blev man nemt: Mange militære straffe medførte et antal år i jern som slave.

Kastelskirken med fængslet, der vender mod vest. Anders Nielsen har sikkert siddet i nordfløjen til højre. Fængslet blev bygget i 1725 og tegningen er fra Illustreret Tidende 1858. <http://kastelletsvenner.dk/index.php?page=P7> (set 2015).

Anders Nielsens liv og levned - Ugledige

Flugten fra København og tyveriet ved Vordingborg– Birgit læser op

Nu kunne det jo ikke blive værre! Så da han og en anden "Slave" var udkommanderet fra Stokhuset, til at arbejde i Kommandant Numbsens Gård i Østergade, fik han trods jern, lejlighed til at komme uden for Nørreport! Og da han om aftenen i mørket, var kommet ned mellem Valdby og Flaskekroen, fik han ved hjælp af et par sten befriet sig for jernet, og begav sig sydpå ad vejen til Vordingborg; tilsyneladende for at træffe en bekendt, der skyldte ham lidt penge. Denne bekendt skulle være hvervet som rytter der i Byen. Desværre fandt han ham ikke!

Han overnattede hos en enke der, og som tak, stjal han om morgenen hendes forklæde. Senere stjal han to særke, som var hængt til tørre på et gærde, ved vejen mellem Vordingborg og Ugledige. Forklædet og den ene særk solgte han, til en ham ukendt kone, for 2 mark og 14 skilling, og den anden særk solgte han til skipper Hans Olsen fra Stubbekøbing. Han blev nu i Ugledige Kro anholdt af nogle bønder, da han ikke havde noget pas. Han blev ført til Vordingborg, og her i Vordingborg byret dømt for tyveri og løsgængeri. Straffen blev 4 måneders arbejde i Rasphuset.

Anders livsbeskrivelse fra Vordingborgs byfoged

- **Da han var ca. 20 år gik han fra godset**
- **Kom til Hobro og tjente hos byfogden i 5 år**
- **Gik til guds bord hos en præst og hans efterfølger**
- **Til Randers hvor han tjente i fire år hos en farver – uden pas.**
- **Til Helsted i Randers sogn i 2 år**
- **Til Viborg i fire år – fik skudsmål fra præsten i Randers**
- **Kom til Sjælland via Aarhus og Kalundborg – her kom han med som kvægdriver – her krævede de ikke pas**
- **Kom til København og levede af sine midler indtil for seks uger siden**

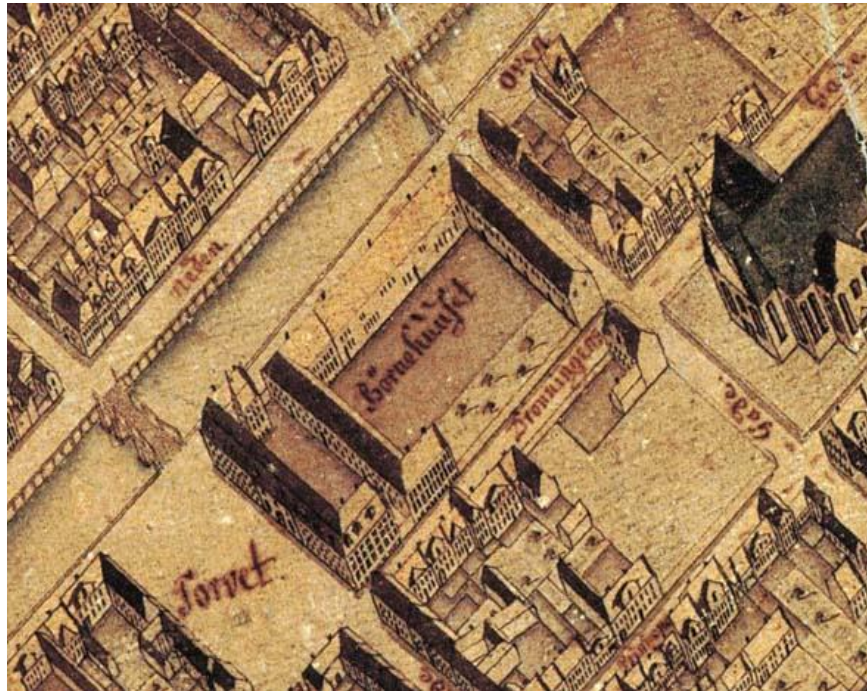
Anders Nielsens udseende

Beskrivelse fra Vordingborg

- **Velvoksen**
- **Noget bleg og hvidladet i ansigtet**
- **Blå øjne**
- **Mørkebrunt hår**
- **På den højre hånd var de to mindste fingre krogede**
- **Klædt i en hvid vadmels trøje, en rød undertrøje samt ditte brystdug**
- **Hvide vadmels bukser og hvide strømper samt rundnæsede sko**
- **Hat på hovedet**

Anders Nielsens liv og levned – Tugt- Rasp og Forbedringshuset

Da Anders Nielsen i februar 1758 blev dømt til fire måneders fængsel i Rasphuset i København, kendte retten i Vordingborg ikke noget til, at han tidligere var rømmet som soldat og blevet dømt livsvarigt fængsel i Citadellet i København, hvorfra han var flygtet. I så fald ville han helt sikkert have fået en meget strengere straf. Rasphuset blev i 1739 – 41 opført som en tilbygning til Tugt- og Børnehuset på Christianshavn på det nordlige hjørne af Torvegade og Overgaden oven Vandet, der hvor Lagkagehuset ligger i dag. Her blev nogle af de sværeste mandlige forbrydere fra hele landet indsat til strafarbejde. Navnet Rasphuset kommer fra, at fangerne raspede farve af farvetræ til brug i maling og ved tøjfarvning af soldateruniformer – en meget usund og snavset beskæftigelse.

Rasphuset på Christianshavn på hjørnet af Torvegade og Overgaden oven Vandet blev bygget omkring 1739 – 41 som en tilbygning til Børnehuset. Rasphuset lå på bagsiden af fløjen, der vender ud mod Torvet. Anders Nielsen sad fire måneder i fængsel i Rasphuset, efter hans tyverier ved Vordingborg. Udsnit af Geddes kort over København fra 1761, Københavns Stadsarkiv.

Tugt- Rasp og Forbedringshuset

- Fra 1742 blev anstalten udvidet med et "rasphus", hvor nogle af de sværeste mandlige forbrydere – voldsmænd og mordere fra hele landet - blev indsat til strafarbejde.
- Der "raspede" (filede) de det giftige farvetræ *campeche* (*Haematoxylum campechianum*) ^[9] fra kolonierne til Københavns farverier og til brug i maling. Tugthuset havde eneret på udvinding af farvestof fra *campeche*; men trævirket var så brandfarligt, at ingen varmekilde var tilladt. Desuden var det giftigt og satte sig i lungerne.
- Det røde støv farvede også fangernes hud, hår og dragter rødbrune, så de blev genkendt overalt.
- I forbedringshuset sad tyveknægte og andre "skarnsfolk". Om dagen arbejdede de i mørke, beskidte værksteder, og om natten sov de i fællesrum med en stor, stinkende balje på gulvet som toilet.
- Fangerne var helt afskåret fra omverdenen og måtte hverken se, tale med eller skrive til familiemedlemmer. Flere delte seng, og halmmadrasser og sengelinned blev vasket kun én gang i året. Fangerne selv fik kun ét bad og nyt tøj én gang i året.
- Wikipedia: https://da.wikipedia.org/wiki/Tugt-_og_B%C3%B8rnehuset